

Saksbehandler: Sven Thore Kloster

Referanser:

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
28.08.2009	Sakspapir pr august 09.doc	39594

Innvandrere og menighetene

Sammendrag

Vedlagt følger siste utkast til saksorientering til KM-saken om innvandrere og menighetene. Dokumentet har vært på uoffisiell høring i sommer, og fått innarbeidet momenter fra både NKR, Flyktningenettverket, NMS, KIA, en del menigheter i Dnk og noen innvandrermenigheter.

Forslag til vedtak

MKR takker for forslag til saksorientering til KM-saken om innvandrere og menighetene. MKR ber om at saksorienteringen ferdigstilles i tråd med de momentene som framkom i samtalen.

Saksorientering pr.28.08.2009

KM-sak: innvandrere og menighetene

1. Innledning

a) *Bakgrunn og formål*

KM 2006 behandlet saken 11/06 *Innvandring og integrering – Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn*. Saken hadde som formål å "drøfte og gi premisser for Den norske kirkes rolle i et stadig mer flerkulturelt samfunn, med fokus på hvordan kirken kan være et integrerende fellesskap og hvordan den kan arbeide aktivt for integrering i samfunnet." Saken fokuserte generelt på det flerkulturelle norsk samfunnet, og la viktige premisser for hvordan Den norske kirke kan være en bidragsyter til integrering – både som politisk aktør i forhold til myndighetene og som eget fellesskap/organisasjon.

Årets KM-sak *Innvandrere og menighetene* er dels en oppfølgingssak av KM 11/06. Dette gjelder særlig for den delen som rettet seg mot kirka selv og drøftet kirkas egne premisser for bedre integrering. I tillegg fremmes saken for KM 2009 fordi det i dag er en økt bevissthet om og bedre oversikt over den betydelige andelen *kristne* innvandrere og innvandrermenigheter i Norge. Dette fordrer Kirkemøtet til å foreta noen strategiske og økumeniske valg for hvordan Den norske kirke bedre kan inkludere kristne innvandrere, slik at den kan fortsette å være en folkekirke også i framtidens Norge.

Hovedformålet til saken er derfor å få klargjort en del problemstillinger og igangsatt nødvendige prosesser slik at Den norske kirke best mulig kan legge til rette, strukturelt, organisatorisk, teologisk og holdningsmessig, for at enkeltinnvandrere og innvandrermenigheter – der det er relevant og ønskelig – kan føle tilhørighet og inkluderes i kirka. Saken kan øke Den norske kirkes evne til å tolke og forstå det nye norske kirkelandskapet, og på den måten bidra til et kirkelig strategi- og visjonsarbeid med vesentlige økumeniske og internasjonale perspektiver.

3 hovedfokus:

Saken er delt opp i 3 kapitler (i tillegg til innledningskapitlet) som hver har sine tilnæringsmåter og fokus.

Kapittel 2 handler om hvordan Den norske kirke bedre kan møte kristne enkeltinnvandrere og inkludere disse i menighetene. Formålet er å peke på noen mekanismer og foreslå noen konkrete virkemidler som kan stimulere til økt inkludering i menighetene. I tillegg er det ønskelig at fokuset på inkludering av enkeltinnvandrere kan gi Kirkemøtet en bedre oversikt over menighetenes ulike erfaringer med inkluderingsarbeid ved at bispedømmene får dele noen av erfaringene med hverandre. I forlengelsen av dette er det ønskelig å få etablert gode ordninger for framtidig erfaringsutveksling om innvandring og inkludering mellom menighetene, og også dra veksler på erfaringer gjort i andre kristne kirkesamfunn.

Kapittel 3 drøfter hvordan Den norske kirke kan forholde seg til organiserte grupper av kristne innvandrere, enten dette er innvandrermenigheter eller internasjonale menigheter. Et viktig formål med dette vil være å få avklart hvilke kirkerettslige muligheter (og andre muligheter) som finnes i forhold til innvandrermenigheter og internasjonale menigheter som ønsker et mer formalisert eller praktisk samarbeid med Den norske kirke. Fordi kontakten mellom Den norske kirke og ulike innvandrermenigheter er såpass fersk som den er, kan saken gi oss mulighet til å bygge relasjoner og styre utviklingen i ønsket retning, framfor å reparere relasjoner i etterkant (slik det har skjedd i en del andre europeiske land).

Kapittel 4 fokuserer på hvordan Den norske kirke kan bli bedre på å rekruttere kristne innvandrere til kirkelig utdanning, arbeid og verv i kirka. Formålet er å få avklart viktige premisser sånn at Kirkemøtet kan gi noen overordnede signaler for framtidige rekrutteringsstrategier for innvandrere. Dersom man ønsker at flere kristne innvandrere skal engasjere seg i menigheter i Den norske kirke, må naturlig nok flere innvandrere rekrutteres til både kirkelige rådsstrukturer, utdanning og arbeid. Dette innebærer i høy grad økumeniske avveininger og muligheter fordi langt fra alle kristne innvandrere i Norge har en luthersk bakgrunn.

Samordning i forhold til andre kirkelige reformer:

Det er viktig å allerede på et tidlig tidspunkt klargjøre at denne KM-saken må sees i sammenheng med en del andre kirkelige reformprosesser. Parallelt med arbeidet i denne saken foregår det tunge prosesser rundt ny kirkeordning, menighetsutvikling (her forstått som utvikling av nye typer menigheter) og gudstjenesteutvikling. Det er viktig at Kirkemøtet ikke fatter vedtak som på en uheldig måte foregriper konklusjoner i de andre sakene. Samtidig bør Kirkemøtet legge noen klare føringer for at de videre reformprosessene tar det flerkulturelle aspektet og inkluderingsperspektivet tungt inn over seg.

b) Definisjoner og problematisering av begreper¹

I saksorienteringen blir det brukt en del begreper som defineres på følgende vis:

Innvandrere: Person født i utlandet av to utenlandske foreldre. Personen har på et tidspunkt innvandret til Norge.

Innvandrere i Norge består av personer med bakgrunn fra 214 ulike land og selvstyrte regioner. De har kommet hit som flyktninger, som arbeidsinnvandrere, for å ta utdanning eller gjennom familierelasjoner til noen i Norge. Det er flest innvandrere fra Polen, Sverige, Tyskland og Irak. I norsk dagligtale brukes ofte begrepet "innvandrere" om den delen av innvandrerne som ikke kommer fra den vestlige verden. Dermed er det lett å forbinde innvandrere med markører som hudfarge, kulturelle og sosiale koder, språkbeherskelse og religion. Det er en mentalt krevende, men likefullt nødvendig øvelse å utvide bildet av "innvandreren". Hun kan like gjerne være tysk lege eller polsk håndverker som pakistansk drosjesjåfør.

¹ Alle tall og definisjoner er hentet fra Statistisk sentralbyrå, www.ssb.no

Innvandrerbefolkningen: Dette begrepet omfatter innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (i dagligtale av og til kalt første- og andregenerasjonsinnvandrere). Innvandrerbefolkningen i Norge utgjorde pr. 01.01.09 508.000 mennesker. 423.000 av disse er innvandrere, mens 86.000 er norskfødte med innvandrerforeldre. Innvandrerbefolkningen har økt med 120.000 mennesker siden 2006.

Innvandrermenighet: Dette begrepet brukes for å beskrive nye menigheter som oppstår som følge av innvandring, altså menigheter som er etablert av innvandrere og i all hovedsak består av enten innvandrere eller deres etterkommere. Begrepet "innvandrermenighet" er imidlertid problematisk både fordi det virker stigmatiserende og fordi det kan være lite saksvarende – som for eksempel når menigheten består av mange norskfødte med innvandrerforeldre eller andre norske statsborgere. Internasjonalt pågår det en begrepsdebatt om hva man skal kalle disse menighetene. "Minoritetskirker", "migrant churches", "black lead churches", "diaspora churches" og "new churches" er termer som brukes. I England brukes ofte begrepet "black lead churches". Dette dekker både språklige fellesskap (eks. fransk menighet med medlemmer fra mange land fra frankofone Afrika) og nasjonale menigheter med ulike språk (eks. den kinesiske menigheten som tolker til ulike kinesiske språk). Av mangel på en god norsk term brukes begrepet "innvandrermenighet" i denne saken, selv om det altså har sine klare begrensninger.

Internasjonal menighet: Viser i denne saken til de NMS-støttede internasjonale menighetene i de største byene i Norge. Disse er multikulturelle og består både av innvandrere og etniske nordmenn. Men mange av de andre innvandrermenighetene er også multinasjonale og flerkulturelle, og derfor kan det være misvisende at kun de NMS-støttede menighetene omtales som internasjonale. I tillegg har både metodistene, baptistene og Misjonssambandet internasjonale menigheter som bruker engelsk som fellesspråk.

Integrering: Integrering er det gjeldende prinsippet for norsk innvandringspolitikk. I følge Utlendingsdirektoratet betyr integrering at innvandrere blir funksjonsdyktige deler av majoritetssamfunnet, men uten at de mister sin kulturelle eller etniske identitet.

Assimilering: Med assimilering menes en prosess hvor innvandrere gir opp egen identitet og endres for å bli mest mulig identiske med de som bor der de kommer.

c) Kort kontekstbeskrivelse: det flerkulturelle kirke-Norge

47% av innvandrerne i Norge har bakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Innvandreres religiøse tilhørighet registreres ikke, men man gjør regning med at omlag 40% av ikke-vestlige innvandrere til Norge har en kristen kulturbakgrunn.² Den kirkelige konteksten i Norge (som i resten av Europa) endres av dette.

Det bor innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alle kommuner, og Norge har aldri før vært så flerkulturelt som det er i dag. Kristne innvandrere oppsøker enten etablerte kirker eller etablerer seg i nye innvandrermenigheter. En del oppsøker Den norske kirke, mens mange oppsøker kirker tilhørende sin opprinnelige konfesjon. Mye

² Denne statistikken er usikker, men baserer seg på majoritetsreligionen (den "offisielle" kulturbakgrunnen) til landet som innvandrerne emigrerer fra. På den måten fanger den ikke opp for eksempel religiøse minoriteter som emigrerer til Norge.

avhenger av det lokale stedets tilbud. Enkelte steder er Den norske kirke det eneste kristne menighetsalternativet. Andre steder er tilbudet større. Spesielt i de større byene, hvor det er flere innvandrere med felles bakgrunn, etableres egne innvandrermenigheter. Kontakten mellom disse og de tradisjonelle, norske kirkene varierer fra ingenting til mye.

De nye innvandrermenighetene representerer en stor variasjon av forskjellige innvandrergupper og konfesjoner. Noen tilhører tradisjonelle kirkefamilier som baptister, metodister, pinsevenner, katolikker, anglikanere, ortodokse eller lutheranere. Andre er uavhengige kirker eller diasporakirker til nasjonale eller internasjonale kirker i Afrika, Asia eller Latin-Amerika, eller "plantet" av diasporamiljøer i USA eller Europa. Noen identifiserer seg med post-pentekostale strømninger og andre igjen befinner seg i randsonen av hva som kan kalles kristendom. Noen av kirkene er organisert ut fra nasjonal, kulturell eller språklig tilhørighet, mens andre er transnasjonale og multikulturelle.

Innvandrermenighetene øker i både antall og i medlemstall over hele Europa. I København viser undersøkelser at en tredel av byens kirkegjengerne hver søndag går i en innvandrermenighet.³ Tilsvarende undersøkelser er ikke gjort i Norge, men det er ikke urealistisk å anta omtrent samme tall for vår egen hovedstad når 38 av de registrerte tros- og livssynssamfunnene hos Fylkesmannen i Oslo pr. august 2009 kan klassifiseres som innvandrermenigheter⁴.

Selv om de ulike innvandrermenighetene har svært forskjellige tilnærminger til integrering og økumenikk, utgjør de i større og større grad en sentral del av det økumeniske, kirkelige landskapet i Norge og resten av Europa. Noen innvandrermenigheter er medlemmer eller observatører i Norges Kristne Råd. Dette er både tradisjonelle innvandrermenigheter som Svenska Margarethakyrkan, Den tyske menighet i Norge og Den finske menigheten (observatør), og nyere innvandrermenigheter som Den etiopisk-ortodokse kirke i Norge (observatør) og Den serbisk-ortodokse kirke i Norge.

d) Hva har blitt gjort til nå? Kort historikk

Det er viktig å understreke at selv om bevisstheten om kristne innvandrere og påfølgende endringer i det kirkelige landskapet ikke har blitt satt ordentlig på den nasjonale dagsorden i Den norske kirke før i de senere år, så har det pågått et betydelig kirkelig og økumenisk inkluderingsarbeid gjennom mange år – både lokalt i Den norske kirkes menigheter, i kristne organisasjoner og i andre kirkesamfunn.

Det er først og fremst andre kirkesamfunn enn Den norske kirke som har gjort seg erfaringer med flerkulturelle menigheter og med egne språklige og kulturelle grupperinger innenfor kirkestrukturen. I Baptistsamfunnet feirer for eksempel 17 av 83

³ Munck-Fairwood, Birthe (2008): "Welcome here? Responses to migration from churches in Denmark" i *Together or apart? Report from the Nordic Consultation on Migration and Changing Ecclesial Landscapes*. Oslo: Mellomkirkelig råd

⁴ Det er vanskelig å sikkert anslå antallet innvandrermenigheter i Oslo. I tillegg til de 38 som er registrert hos Fylkesmannen i Oslo, regner man med at en del innvandrermenigheter ikke er registrert. Flyktningnettverket kjenner til ca 50 stykker i Oslo. I tillegg er det ofte flere innvandrersamlinger i én menighet. For eksempel har Filadelfia 7 grupper som feirer gudstjenester på sitt språk, men som formelt sett er én menighet, Filadelfia, utad.

menigheter gudstjeneste på andre språk enn norsk, i tillegg til at mange menigheter er flerkulturelle. Pinsemenigheten i Bærum har hatt som policy å ikke ha egne kulturelle møter, men heller samle de ulike kulturelle gruppene til blanda, flerkulturelle gudstjenester med simultantolkning til flere språk. Den katolske kirke i Norge er en kirke hvor etniske nordmenn er i minoritet. Bare i Oslo by er det katolske messer på mer enn 11 språk hver eneste søndag.

Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA) som ble startet i 1974 (da som Kristent innvandrersarbeid), er i dag den største organisasjonen i landet som arbeider for innvandrere, flyktninger og asylsøkere. KIAs formål er å hjelpe kristne med minoritetsbakgrunn til å finne seg til rette i kirker og forsamlinger i Norge, presentere kristen tro for dem som ønsker å bli kjent med denne, drive diakonalt arbeid og arbeide med holdninger, informasjon og kursvirksomhet innad i kirker og samfunnet. Den norske kirke er en av flere eiere av KIA, og organisasjonen har etter årsmøtet 2008 hatt en økumenisk åpen profil. KIA har stor kontaktflate inn mot en rekke innvandrermenigheter i Norge gjennom sine regionskontor i Oslo, Drammen, Skien, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Ålesund og Trondheim.

Det Norske Misjonsselskap (NMS) og andre misjonsorganisasjoner har lang erfaring i integreringsarbeid med kristne innvandrere både i inn- og utland. Det har også eksistert viktige samarbeidsprosjekter for integrering og innvandring mellom ulike organisasjoner og kirker i Norge, blant annet Norsk Økumenisk Forum for Innvandringsspørsmål, Vennekontaktjenesten og Flyktningeguiden, MOD – Mangfold og dialog, og Kirkelig dugnad for flyktninger.

Kirkelig nettverk for integrering av flyktninger og innvandrere (Flyktningenettverket) er et økumenisk nettverk av 20 kirker og kirkelige organisasjoner som jobber for og med flyktninger og innvandrere for å skape integrering. Nettverket ble etablert i mars 2005 og er et prosjekt under Norges Kristne Råd (NKR) hvor nettverkets sekretariat er lokalisert. I tillegg til å jobbe generelt med integrering i NKRs medlemskirker, jobber Flyktningenettverket mye med innvandrermenigheter (3 av nettverkets medlemmer er innvandrermenigheter). Nettverket har kontakt med ca. 30 innvandrermenigheter og arrangerer årlige forum- og fagsamlinger for disse. De tilbyr faglig informasjon og bidrar til å opprette dialog mellom innvandrermenigheter og de etablerte kirkesamfunnene i Norge.

I Den norske kirke har mange menigheter gjennom flere år vært involvert i inkluderingsarbeid av kristne innvandrere i gudstjeneste- og menighetslivet. Bispemøtet har siden 70-tallet jevnlig oppfordret menighetene til å ønske innvandrere velkommen, og kirkemøtesakene KM 06/05 *Norsk asyl- og flyktningpolitikk* og KM 11/06 *Innvandring og integrering – Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn* har bidratt til å øke fokuset på kirke og integrering. Oslo bispedømme og Mellomkirkelig råd har hatt et særskilt nasjonalt ansvar for å arbeide med kirke-, integrering og innvandringsspørsmål. I oktober 2008 var Mellomkirkelig råd medarrangør av en nordisk, økumenisk konsultasjon i Stockholm som nettopp satte søkelyset på innvandringens påvirkning av kirkelandskapet.⁵

⁵ Rapporten kan bestilles fra Kirkerådet: *Together or apart? Report from the Nordic Consultation on Migration and Changing Ecclesial Landscapes*. Oslo: Mellomkirkelig råd

I 2008 fikk daværende prost Ingrid Vad Nilsen Olavsstipendet for å forske på inkludering av innvandrere i Den norske kirke. Hun gjorde feltarbeid i tre menigheter på forskjellige steder i Norge, og undersøkte integreringsarbeidet som ble gjort her. En del av hennes funn og erfaringer vil bli presentert i denne saken.⁶

e) Dnk befinner seg allerede i forpliktende internasjonale relasjoner

Når Kirkemøtet i denne saken skal ta stilling til hvordan Den norske kirke kan møte kristne innvandrere på en respektfull og inkluderende måte, er det viktig å minne om at det allerede eksisterer en del forpliktelser gjennom de økumeniske kirkeavtalene Den norske kirke har sluttet seg til.

Ved å slutte seg til Leuenbergkonkordien har Den norske kirke bl.a. inngått nattverdsfellesskap med, og anerkjenner ordinasjonen til en rekke lutherske, reformerte og unerte kirker i Europa, samt Valdenserkirka og brødrekirka (De Bøhmiske brødre). I tillegg til å være en bred, europeisk, økumenisk samarbeidsplattform, arbeider Leuenbergfellesskapet stadig med spørsmål som knytter seg til læreforskjeller – i den hensikt å utdype fellesskapet.

Den norske kirke har også underskrevet Porvooerklæringen, en felles erklæring fra lutherske kirker i Norden og Baltikum og anglikanske kirker i Storbritannia og Irland. I Porvooerklæringen anerkjenner kirkene hverandres forkynnelse, sakramentforståelse og embeter, og forplikter seg til å stå sammen i misjon og tjeneste. Porvoofellesskapet forplikter oss bl.a. til å rådføre oss med andre kirker i viktige spørsmål, til å hilse hverandre velkommen i hverandres menigheter og aktivt jobbe for vekst i fellesskapet.

Den norske kirke er medlem av Det lutherske verdensforbund (LVF) som er et verdensvidt fellesskap av kirker i luthersk tradisjon. Vårt medlemskap i LVF forutsetter en grunnleggende anerkjennelse av andre medlemskirker, noe som forener oss med dem i nattverds- og prekestolsfellesskap. Innenfor dette lutherske fellesskapet har Den norske kirke også inngått egne samarbeidsavtaler med enkeltkirker, som forplikter oss på særskilte områder.

I tillegg er Den norske kirke medlem i de store økumeniske organisasjonene Kirkenes Verdensråd og Konferansen av Europeiske Kirker, som begge arbeider for Kirkas enhet og vitnesbyrd til verden.

På forskjellige plan forplikter alle disse avtalene og medlemskapene oss til å arbeide for større kirkelig enhet på tvers av nasjonale, kulturelle og konfesjonelle grenser. Dette må bety en kontinuerlig og aktiv innsats for åpenhet og konkret samarbeid, samtidig som det utfordrer oss til økt refleksjon i spørsmål hvor kirker har andre ordninger, andre tradisjoner, eller der hvor det eksisterer uenighet i lærespørsmål.

⁶ Ingrid Vad Nilsen har publisert sitt forskningsmateriale i ovennevnte rapport, samt publisert artiklene "Er integrering av innvandrere mulig? Menighetsarbeid i spenningen mellom segregering og assimilering" i Halvårsskrift for praktisk teologi nr. 1/2009, "Kirkeforståelse og kirkepraksis i migrasjonens tid" i Luthersk kirketidene X/2008

2. Inkludering av innvandrere i menighetene: Holdningsarbeid og bedre praktisk tilrettelegging

Den norske kirke må forholde seg til kristne innvandrere både som organiserte fellesskap og som enkeltmennesker som søker til menighetene. Det er viktig at kirka forholder seg til begge disse kategoriene fordi de krever ulik tilnærming. Neste kapittel omhandler kirkas forhold til de organiserte kristne innvandrerfellesskapene, mens dette kapitlet handler om hvordan menighetene på best mulig måte kan inkludere den enkelte innvandrer.

For å ta det mest opplagte først: Den norske kirke er ut fra den kristne tro forpliktet på å jobbe for økt inkludering av innvandrere. Bibelen setter klare standarder for gjestfrihet og behandling av innflyttere.⁷ Evangeliet fremhever alle menneskers likeverd, og kirka bærer på en trosbasert motivasjon til åpenhet og kommunikasjon med gjester og innvandrere. I Galaterne 3.28 oppheves de etniske og nasjonale skillene mellom mennesker – det er ikke lenger forskjell på jøde og greker, nordmann eller afghaner. I Guds husholdning finnes det ingen innvandrere, der er vi alle hjemme.

Det å være kristen er også å være del av et internasjonalt fellesskap av troende. Troen gir på den måten både en lokal tilhørighet og en internasjonal identitet ved at den hjelper oss til å se at vi ikke er alene i verden. Kristne innvandrere blir derfor en ressurs for kirkevirkeligheten i Norge, ikke bare fordi de kan bidra med fornying og mangfold i menighetene, men også fordi de beriker vår kristne selvforståelse.

I saksorienteringen til KM 11/06 legges det gode føringer for møtet mellom menigheter og innvandrere, men det er samtidig en erkjennelse av at "Dnk kunne gjort mer for å fremme integrering i egne menigheter og i samfunnet for øvrig. Den lokale menigheten med sine medlemmer utfordres derfor til å bidra i sterkere grad til integrering gjennom sine holdninger og handlinger." (KM 11/06). I vedtaket fra samme sak heter det blant annet:

Kirkemøtet ber lokalmenighetene om å være integrerende slik at innvandrere kan finne sin plass innenfor menigheten og bidra i gudstjenesteliv og andre aktiviteter, engasjere mennesker med ulik kulturbakgrunn i trosopplæringen, styrke det diakonale arbeidet på innvandringsfeltet og engasjere flere medarbeidere med innvandringsbakgrunn og utfordre innvandrere til å ta kirkelig utdanning. (KM 11/06)

I artikkelen "Er integrering av innvandrere mulig? Menighetsarbeid i spenningen mellom segregering og assimilering" som ble publisert i Halvårsskrift for praktisk teologi nr.1/09 (heretter referert til som Vad Nilsen 2009), sier Ingrid Vad Nilsen at det i det nevnte kirkemøtedokumentet legges "mange gode føringer for en god integrering i Den norske kirke med implikasjoner for både lokalt og nasjonalt nivå. Men i hvilken grad har lokalmenigheter tatt opp utfordringene, eller har de redskaper og ressurser til å gjøre det?" (Vad Nilsen 2009). Den norske kirke uttrykker altså vilje til integrering i sine

⁷ Mer utfyllende teologiske og etiske begrunnelser for kirkas innvandringsengasjement finnes i dokumentet *Når så vi deg fremmed og tok i mot deg?* som var bakgrunnsdokumentet for KM 06/05 *Norsk asyl- og flyktningpolitikk*.

offisielle dokumenter, men den praktiske oppfølgingen varierer, og det fører til svært forskjellige inkluderingspraksiser i de ulike menighetene.

For å komme videre i dette arbeidet er det ønskelig at Kirkemøtet peker på noen konkrete tiltak som kan bedre og sette fart på inkluderingsprosesser i menighetene. Her følger noen forslag til slike tiltak:

a) Kjøreregler, strategier og ansvarspersoner

Noe av det Vad Nilsen undersøkte i arbeidet sitt var om menigheter i Den norske kirke faktisk lot seg motivere til å bli mer flerkulturelle, og dersom de framsto som inkluderende, var det da assimilering eller reell integrering som foregikk? Funnene hennes er interessante:

Integrering og flerkulturelle fellesskap er ikke noe som er lett å oppnå. Selv i menigheter der det satses mye på dette arbeidet, opplever de å ha langt igjen og at det hele tiden er en balansegang mellom å ivareta innvandrere og den norske delen av menigheten. En flerkulturell menighet vil være en menighet der folk fra ulike kulturer sammen bidrar til å sette sitt preg på kirkelivet. Det handler om å gi og å motta. (Vad Nilsen 2009)

Materialet til Vad Nilsen peker i retning av at integreringsarbeidet i menighetene er vanskelig fordi det hele tiden utfordres av assimileringprosesser – ideen om at "de" må bli som "oss". Med andre ord blir det avgjørende viktig hvordan for eksempel nevnte setning fra vedtaket i KM 11/06 tolkes: "Kirkemøtet ber lokalmenighetene om å være integrerende slik at innvandrere kan finne sin plass innenfor menigheten (...)" Hva betyr det å "finne sin plass innenfor menigheten"? Betyr det å måtte *innpasse* seg, eller betyr det å finne *sin* plass, altså delta på sin egen måte? Forhåpentligvis betyr det begge deler. I et godt fungerende fellesskap skjer nemlig begge disse prosessene – alle integreres med hverandre. Ungdommens Kirkemøte er inne på noe av det samme i sin behandling av UKM 08/09 *Kirken i møte med kristne innvandrere*:

Vi i kirken har en spesiell mulighet til å være et inkluderende fellesskap, fordi vi har troen som felles grunnlag. Troen formes av den kulturen den er en del av, det kan være en utfordring fordi innvandrere kan føle seg fremmede i våre gudstjenester. Inkludering handler om at alle skal ha noe de kjenner igjen og som er "deres", men samtidig gå inn i et fellesskap. Det er viktig at alle som deltar er åpne for nye ting, fordi alle gudstjenester ikke kan passe for alle alltid. (UKM 08/09)

Så gjenstår det å finne ut hva dette betyr i praksis. For hvordan ser egentlig en integrert menighet ut hvor det deltar folk fra flere nasjonaliteter og med ulike kulturelle bakgrunner? Hva blir den menighetens stedegenhet? Det finnes neppe generelle svar på disse spørsmålene, men det hjelper kanskje å stille dem.

Samtidig som det er en erkjennelse av at integreringsarbeid kan være vanskelig, synes det også å være en erkjennelse i mange menigheter av at slikt arbeid faktisk er viktig for kirka. Det virker som om mange har en fornemmelse av hvordan det burde være, eller ikke være, men at man ikke riktig har kommet så langt som man hadde håpet. Konkrete verktøy for god inkludering og bevisstgjøringsprosesser som hjelper en til å skjelne

mellom integrering og assimilering vil derfor være viktige bidrag som Kirkemøte kan etterlyse eller selv lansere. Kanskje kunne det på bispedømme- og menighetsnivå utvikles egne kjøreregler og strategier for god inkludering?

I tillegg til den nevnte bevisstgjøringen vil slike kjøreregler og strategier også kunne bidra til bedre synliggjøring, ansvarsfordeling og samkjøring av inkluderingsarbeidet i menighetene, prostiet og bispedømmet. Vad Nilsen avdekker at innvandringsarbeidet i alle menighetene hun undersøkte var lite synliggjort i årsmeldinger, menighetsblad og annen tilgjengelig informasjon. Hun konkluderer med at et vellykket inkluderingsarbeid krever strategisk planlegging, god kontakt mellom stab og menighetsråd, synliggjøring av arbeidet og planmessig og systematisk oppfølging:

Dersom integrering skal lykkes, er menighetene avhengige av å ha et samlet fokus på dette. Da må menighetsråd og andre beslutningstakere i kirken også være synlige og medansvarlige for strategier og målsettinger. Svært mye innvandringsarbeid skjer uten at det gjenspeiles i årsmeldinger, menighetsblad og nettsider. ... Hvis Den norske kirke skal bli en flerkulturell folkekirke for alle som bor her og ønsker å være med, vil det kreve endringsvilje og -evne i hele kirken. Ansatte og tillitsvalgte må "se" samme kontekst og ha en felles forståelse av teologi som kan bygge ned fordommer og skape gode fellesskap. (Vad Nilsen 2009)

Med andre ord er det avgjørende at planene, strategiene og bevisstgjøringsprosessene for inkludering forankres i menighetsrådene. Inkluderingsarbeid er ikke et ansvar bare for de ansatte, men for hele menigheten.

Det er også en tankevekker at i menighetene Vad Nilsen undersøkte startet integreringsarbeidet da innvandrere selv tok kontakt med menigheten. Det var ingen fra menigheten som aktivt oppsøkte de tilflyttede innvandrerne og inviterte dem med på gudstjeneste. UKM mener at oppsøkende velkomstvirksomhet må være et særskilt ansvar for noen i menigheten – ingen dum idé å ha med i menighetens inkluderingsstrategi.

Det er viktig at menigheten er åpen for de innvandrerne som kommer. I menigheter med asylmottak er det viktig at kirken viser at de er tilgjengelig også for kristne der. Samtidig har alle et ansvar for sin egen deltakelse i fellesskapet. Den norske kirke kan lære mye av andre kulturers gjestfrihet. Når man kommer til en ny menighet, må man føle seg velkommen, tatt imot og invitert med i kirkens arbeid. Dette har alle i menigheten ansvar for. Hvis dette skal fungere i praksis, mener vi også at noen må ha spesielt ansvar for det. (UKM 08/09)

b) Medlemskap

Vad Nilsen peker også i arbeidet sitt på at spørsmål om medlemskap i Den norske kirke, som ledd i inkluderingen, i alt for liten grad har vært tematisert i kirka. Dette er verdt å gjøre oppmerksom på siden én måte å bli anerkjent som deltaker og likeverdig i menigheten på, nettopp er ved å bli medlem. Prester og diakoner møter mennesker i mange sammenhenger hvor medlemskap kan være et naturlig emne å ta opp, f.eks i dåps- og vigselstaler.

Noen peker på at mange kristne innvandrere tilhører katolske eller ortodokse kirker eller andre protestantiske kirkesamfunn enn det lutherske. Noen er opptatt av å legge til rette for at de kan bli betjent av katolske prester eller av frikirker.

I Den norske kirke har vi ikke vært vant til å rekruttere medlemmer annet enn ved barnedåp. Vi opererer ikke med medlemsrekruttering eller velkomstbrosjyrer. Vi har heller ikke vært vant til å tenke at medlemskap gir rettigheter som kan være viktige å ha. Mange regner også med at de automatisk blir medlemmer i Den norske kirke når de kommer til Norge fordi dette er en statskirke. Dette kan være grunner til at spørsmål om medlemskap er ute av synsfeltet. Men hvis innvandrere kommer til menigheten og ønsker å delta i denne, vil de neppe føle seg velkommen og godt ivaretatt dersom de bare blir vist til pinsemenigheten eller får tilbud om katolsk prest. Et spørsmål om medlemskap vil også være et spørsmål om å bli akseptert og inkludert som en del av det fellesskapet de har oppsøkt. (Vad Nilsen 2009)

Vad Nilsens påpekning er viktig. Når oppmerksomheten rundt medlemskap i Den norske kirke hovedsaklig har vært knyttet til barnedåp, og når man – ofte med gode grunner – har vært opptatt av å vise innvandrere til nærmeste frikirke, kan man ha kommet i skade for å overse innvandrere som faktisk ønsker å bli medlemmer av kirka. Og hvis noen av innvandrerne i tillegg har trodd at medlemskap i statskirka automatisk har fulgt med da de ble innvilget bosettingstillatelse eller statsborgerskap, står man i beste fall ovenfor en kommunikativ utfordring.

Det er viktig å øke oppmerksomheten rundt dette, samtidig som det også er viktig at pendelen ikke slår fullt ut i motsatt retning. En for aktiv orientering om medlemskap, spesielt tidlig i inkluderingsprosessen, kan for eksempel føre til at medlemskap blir oppfattet som et krav, og ikke et tilbud. Eventuelt kan det misforstås dit hen at innvandrerene ikke tror hun er velkommen eller fullverdig gudstjenestedeltaker på grunn av manglende medlemskap.

Hvor aktiv menighetenes medlemsrekruttering av kristne innvandrere bør være, er i tillegg en sensitiv økumenisk sak. På den ene siden skal man opptre med dyp respekt ovenfor innvandreres konfesjonelle tilhørighet og integritet. Innvandrerene bør informeres om det kirkelige tilbudet i området, og dersom hun ønsker kontakt med en menighet fra sin opprinnelige kirkefamilie, bør man være behjelpelig med å videreformidle informasjon og sette vedkommende i kontakt med riktig menighet. På den andre siden er det altså noe med å ikke være så forsiktig og henvisende at innvandrerene ikke opplever seg velkommen. Det avgjørende prinsippet må jo være innvandrerens eget ønske om tilhørighet. Mange steder er den lokale sognekirka den eneste kirka på stedet, og da er det ikke unaturlig at innvandrerene oppsøker nettopp denne, selv om hun opprinnelig er metodist. Menighetene oppfordres til å gå i dialog med andre lokale kirkesamfunn om disse spørsmålene. Hvorvidt det finnes reelle menighetsalternativer varierer selvsagt fra sted til sted. Det avgjørende viktige er å legge opp til en åpen prosess slik at man unngår mistenkeliggjøring om proselytisme eller andre eventuelle misforståelser.

Som en oppfølging av KM 11/06 ble det i 2008, etter initiativ fra daværende prest i Bergen International Church, Geir Sakseid, utarbeidet et eget dåpsopplæringsmateriell for voksne innvandrere. Dette er tilgjengelig på Den norske kirkes nettsider, www.kirken.no.

Derimot finnes det pr i dag ikke noe nasjonalt informasjons- eller velkomstmateriell rettet mot innvandrere. Kirkemøtet bør vurdere om det er behov for dette.

Teologisk sett er det kun ett kriterium for medlemskap i Den norske kirke, og det er dåp. Satt på spissen så kreves det ikke at man er lutheraner for å være med i Den norske kirke – det holder at man er kristen. At Den norske kirke er en evangelisk-luthersk kirke med egne konfesjonelle bekjennelsesskrift, er en annen sak. Det er langt fra alle de kristne innvandrere som kommer til Norge som er lutheranere – selv om en del faktisk er det (spesielt skandinavere og tyskere). Møtet med kristne innvandrere er derfor en konkret sak som utfordrer vår egen lutherske identitet og konfesjonelle selvforståelse. Situasjonen kaller både på konfesjonell nytenking og avklaringer, og den åpner opp for økumeniske muligheter. Kirkemøtet vil fortsette å beskjeftige seg med disse spørsmålene når det til neste år skal behandle en sak om "hva vil det si å være evangelisk luthersk kirke i dag?".

I tillegg til det teologiske kriteriet om dåp, er det noen juridiske krav til medlemskap. Paragraf 3.1 i Kirkeloven av 1996 sier at bare en person som er bosatt i riket og norsk statsborger bosatt i utlandet kan være medlem av Den norske kirke. Det stilles altså ikke krav om norsk statsborgerskap for å kunne bli medlem – noe dessverre mange feilaktig tror. Dersom man ikke er norsk statsborger, må man være "bosatt i riket". Departementets tolkning av dette er at for å kunne regnes som "bosatt i riket" må personen ha fått tildelt fødselsnummer (11 siffer) og blitt registrert i folkeregisteret. En innvandrer blir bostedsregistrert i folkeregisteret og får fødselsnummer dersom hun har en oppholdstillatelse på 6 måneder eller mer. Juridisk sett skal det altså ikke mer til enn dette for å bli medlem av Den norske kirke og få stemmerett ved kirkevalg. Til sammenligning må man ha bosettingstillatelse (permanent oppholdstillatelse), som krever minimum tre års sammenhengende opphold i Norge med gyldig tillatelse, for å få stemmerett ved kommune- og fylkesvalg.

I tillegg til kravet om å være "bosatt i riket" er det et juridisk forbud mot dobbeltmedlemskap. Paragraf 3.7 i Kirkeloven sier at ingen kan bli medlem av Den norske kirke så lenge vedkommende er medlem av et annet trossamfunn i Norge. Det gjelder fordi det bare er ett tros- eller livssynssamfunn som kan motta medlemsstøtte pr person i Norge. Derimot er det fullt mulig å være medlem i Den norske kirke samtidig som man er medlem i en utenlandsk kirke (som da ikke er registrert i Norge og mottar offentlig støtte her).

Fordi det kreves fødselsnummer og midlertidig oppholdstillatelse for å bli regnet som "bosatt i riket", oppfyller ikke grupper som asylsøkere eller papirløse innvandrere de formelle kravene til medlemskap i Den norske kirke. Dette er forståelig rent praktisk og juridisk, men teologisk byr det på store og prinsipielle utfordringer: Skal innvandringslovverk og utfall av saksbehandling i Udi/UNE være bestemmende for det kristne fellesskapet? Denne utfordringen bør det jobbes videre med i kirkelige organer, men på kort sikt vil uansett den beste praktiske og lokale løsningen i møte med disse gruppene være å inkludere dem i menigheten som om de skulle være medlemmer. Det kreves jo tross alt ikke medlemskap for å delta på gudstjenester og i menighetens aktiviteter.

c) *Menigheter med asylmottak*

Det er i dag i underkant av 150 ulike asylmottak rundt forbi i hele Norge. Med andre ord er det mange menigheter som har et asylmottak i soknet. Dette er en spesiell situasjon for en menighet, og kaller på en helt annen tilnærming og varsomhet enn det man møter en tidligere asylsøker som har fått opphold eller en annen type innvandrere med.

Mottaksapparatet i Norge er fasedelt. I transittmottakene blir asylsøkerne til helseundersøkelse og asylintervju gjennomført. Under søknadsbehandlingen blir de i ordinære mottak. Denne perioden kan vare i flere år. Her blir asylsøkerne frem til bosetting, frivillig retur eller uttransportering. Ventemottak er for dem som har fått endelig avslag på søknaden sin, men ikke reiser ut frivillig. I tillegg er det egne mottak for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år. (Barnevernet har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år.)

Situasjonen med asylsøkere i mottak krever ekstra varsomhet og omtenkksomhet fra menighetens side. På den ene siden er det viktig at kirken er til stede og møter asylsøkere som ønsker det. De befinner seg ofte i den mest sårbare migrasjonsfasen, preget av blant annet usikkerhet m.t. p. opphold og framtid, en ny livssituasjon, ensomhet og mangel på norsk språk- og samfunnskunnskap etc. Noen av asylsøkerne er kristne som kan ha blitt forfulgt på grunn av sin tro, og mange har et sterkt behov for både diakonale tjenester og et åndelig fellesskap.

På den andre siden er det slik at langt fra alle asylsøkere på mottak er kristne. Dermed må en menighets diakonale tilbud ovenfor denne gruppen også ta hensyn til de ikke-kristne asylsøkernes rettigheter og integritet. Det har dessverre vært episoder hvor enkelte kristne menigheter har drevet oppsøkende misjonsvirksomhet rettet mot asylmottak. Den norske kirke har sammen med Norges Kristne Råd sterkt frarådet at det drives slik misjonsvirksomhet. En asylsøker på mottak er en person i en svært utsatt og sårbar situasjon som har rett til å vernes mot oppsøkende misjonsvirksomhet. Oslokoalisjonen for tros- og livssynsfrihet, hvor Den norske kirke gjennom Mellomkirkelig råd er representert, utarbeider i disse dager, i samarbeid med bl.a. NORME, anbefalinger for etiske retningslinjer for misjonsvirksomhet. Misjon rettet mot sårbare grupper som flyktninger og asylsøkere er noe av det det advares mot.

Med andre ord er det viktig at menighetene vet nøyaktig hva de bør gjøre og hva de ikke kan gjøre i forhold til asylsøkere på mottak. Asylsøkernes trosfrihet bør være utgangspunktet – noe som tilsier at asylsøkere både har rett til å praktisere sin tro i fellesskap og eventuelt skifte tro, men også har krav på ikke å bli utsatt for trospåvirkning som kan være manipulerende av noe slag. Et diakonalt og åndelig tilbud til mennesker som opplever stor isolasjon og ensomhet er en viktig oppgave for kirka. Det er det også å ikke opptre respektløst eller å trampe på andre menneskers religiøse integritet. Dersom en asylsøker selv oppsøker kirka og ber om for eksempel dåp, blir dette en skjønsmessig vurdering for den enkelte prest. Norges Kristne Råd har på *generelt* grunnlag anbefalt at asylsøkere uten opphold ikke bør døpes. Noen asylsøkere kan for eksempel feilaktig komme til å tro at å skifte tro vil øke sjansen deres for å få opphold. Samtidig må man ta inn over seg at en asylsøker som oppholder seg mange år i mottak også må ha rett til å få skifte tro dersom hun ønsker det.

En annen ting som er viktig å understreke når det gjelder kristne asylsøkere på asylmottak, er kommunikasjonsbehovet mellom mottaksmenigheter og bosettingsmenigheter – dvs. mellom menigheter som driver arbeid rettet mot kristne asylsøkere på mottak og de menighetene hvor disse asylsøkerne evt. noen år senere blir bosatt i. Asylsøkere som har blitt inkludert inn i en menighet mens de bodde på mottak, kan oppleve å slite med å bli mottatt eller ikke få samme oppfølging i menigheten der de bosettes. Dersom en asylsøker som har tilhørt en menighet får opphold og blir bosatt et annet sted i landet, bør menigheten på mottaksstedet bistå med å kontakte den nye menigheten. Det bør også legges til rette for erfarings- og idéutveksling mellom disse menighetene når/hvis det utarbeides generelle strategier for informasjons- og erfaringsutveksling, jf. punkt g senere i kapittelet.

d) Mer enn diakoni – ressurstilføring og vitalisering

Diakonen er ofte den personen i menighetsstaben som møter innvandrerne først, og det er mange diakoner som står for et formidabelt inkluderingsarbeid i menighetene. Diakoner er nøkkelpersoner i integreringsarbeidet – med særskilt ansvar for å se og fange opp nye mennesker med ulike behov i menighetene. Vad Nilsen gjør et poeng av at diakoner er gode hjelpere for innvandrere i den første fasen i Norge. Særlig gjelder dette for flyktninger og asylsøkere som er i en utsatt posisjon med mye usikkerhet, mange spørsmål om framtida og med behov for gode samtalepartnere, jf. forrige punkt. Men etter hvert som innvandrerne får opphold i landet, endrer behovene seg. Da blir de mer opptatt av å være med i et likeverdig kristent fellesskap hvor de kan finne bekreftelse og gjenkjennelse.

På den måten blir det klart at diakoni ikke er tilstrekkelig som *eneste* innfallsvinkel i inkluderingsarbeidet. Den nye diakoniplanen definerer diakoni som "kirkens omsorgstjeneste". Videre sies det at "Globaliseringen utfordrer diakonien spesielt. Kulturelt og etnisk mangfold gjenspeiles i menighetens liv. Mennesker som lider angår oss, om de befinner seg i umiddelbar nærhet eller i andre land." (KM 06/07 *Plan for diakoni*).

Vad Nilsen bemerker følgende til diakoniplanen:

Det etniske mangfoldet knyttes her opp mot lidende mennesker, og nye nordmenn blir ikke betraktet som aktive deltakere i menighetene. Når diakoni defineres som omsorgstjeneste, innebærer det en relasjon der "jeg" hjelper "deg". Spørsmålet er derfor om diakoni som eneste innfallsvinkel, er nok til å skape integrering. (Vad Nilsen 2009)

Proessen fra diakonalt arbeid til å integrere innvandrere som likeverdige deltakere i menighetslivet kan være lang. En måte å få denne prosessen inn på et mest mulig konstruktivt spor vil være å fokusere på hva innvandrerne kan tilføre menigheten. For selv om det ofte eksisterer språk- og kulturbarrierer er innvandreren først og fremst en stor gave til menigheten. Hun bringer med seg nye erfaringer og perspektiver utenfra, og kan være med å åpne menighetens horisonter mot den verdensvide kirke. Kristne innvandrere utgjør en formidabel vitalisering og ressurstilføring til norske menigheter som vi som kirke paradoksalt nok ennå ikke har lært oss å ta godt nok i mot og forvalte. Ungdommens kirkemøte er nok en gang i forkant når de poengterer nettopp dette:

Menigheten har en stor utfordring i å legge til rette for gode møteplasser. Innvandrere må ses på som en ressurs, de kommer med erfaringer og kulturuttrykk som kan berike fellesskapet. Møte mellom kulturer kan gi oss nye perspektiver på livet og troen. Ulike språk kan åpne opp for forskjellige perspektiver på bibeltekster og religiøse begreper. Språkforskjeller krever også tilrettelegging, ved for eksempel tolker. Her kan man ofte bruke frivillig ungdom i menigheten. (UKM 08/09)

e) Gudstjenestereform, språklig inkludering og oversetting

Mange steder er det et stort behov for å bedre den språklige inkluderingen i menighetens gudstjenesteliv. Som lutheranere kjenner vi verdien av å feire gudstjeneste på vårt eget morsmål. Selv om innvandrere som kommer til Norge på sikt må lære seg godt nok norsk til å kunne delta og få utbytte av en norskspråklig gudstjeneste, vil både oversettelser av agender, prekentolking og liturgiske ledd/salmer på andre språk være viktige midlertidige tiltak som bidrar til langsiktig inkludering.

Oversetting av gudstjenestens agende til for eksempel engelsk (eller det språket som måtte være mest aktuelt ut fra sammensetningen av innvandrerne, f.eks. spansk eller russisk), er en konkret måte som hjelper folk som ikke er gode i norsk til å følge med og delta i gudstjenesten. Flere menigheter i Norge tilbyr dessuten prekenoversetting. Noen steder deles oversatte prekenes eller et prekenesymé ut på forhånd, mens andre steder foregår det simultanoversetting av prekenen i en bestemt del av kirkerommet. Alt fra gamle lærere og misjonærer til ungdommer eller innvandrere selv kan være gode oversettere og tolker. Power-point er også et verktøy som i økende grad tas i bruk i gudstjenesten – også med tanke på fremmedspråk. For eksempel kan den norske teksten vises på skjermen mens en innvandrers leser en av lesetekstene på sitt morsmål.

Gudstjenestereformen åpner på en særlig måte opp for nye muligheter til økt inkludering i og eierskap til menighetens gudstjenesteliv. Ungdommens Kirkemøtet påpeker følgende:

Den nye gudstjenestereformen er en god mulighet for inkludering, fordi den innbyr til at alle skal være med i planleggingen, gjennomføringen og evalueringen av gudstjenesten. Inkludering begrenser seg ikke bare til gudstjenesten, men må gjennomsyre alle aktiviteter i kirken. Flerkulturelle innslag må ikke fremstilles som eksotiske, men være en naturlig del av menighetens aktiviteter. (UKM 08/09)

I noen menigheter er det dessuten såpass mange innvandrere at man bør vurdere om enkelte gudstjenester kan være på et annet språk. En kveldsmesse på engelsk en gang i måneden kan være fint for både innvandrere og tradisjonelle nordmenn. Enkelte menigheter har erfaringer med egne språklige fellesskap i menigheten – det har vært lagt til rette for egne kveldssamlinger, korøvelser eller gudstjenester for innvandrergupper. I de større byene bør flere menigheter samarbeide slik at noen tilbyr gudstjenester på andre språk relativt jevnlig. Her vil bispedømmene og prostiene ha et særlig koordineringsansvar.

f) Returnerte misjonærer er nøkkelpersoner

Det er verdt å understreke at misjonsorganisasjonene generelt og returnerte misjonærer spesielt representerer en stor ressurs i møte med mennesker fra andre kulturer. I disse organisasjonene finnes årelang erfaring fra samarbeid med kristne fra andre kulturer – og også møte med annerledes troende. Misjonsorganisasjonene har et vidt nettverk som kan fungere – og sikkert mange steder allerede gjør det – som kontaktskapere og oversettere i møte med innvandrere og utenlandske kristne.

g) Behov for erfaringsutveksling og informasjonsdeling

Det er mange menigheter som har gjort seg gode erfaringer med inkludering av innvandrere. Noen er gode på flerkulturelle kor, noen på inkluderende ledertrening og andre kan vise til aktiv inkludering i gudstjenesten eller satsing på internasjonal kirkekaffe. Men det har i liten grad vært lagt opp til at disse erfaringene deles og kommer andre menigheter til gode. Dette er en utfordring til både prostiene og bispedømmene.

Både utveksling og evaluering av menighetenes erfaringer vil være viktig. Det er derfor ønskelig at Kirkemøtet oppfordrer til at det kan legges til rette for slik erfaringsutveksling og evaluering mellom menighetene. Bispedømmene vil spille en nøkkelrolle i et slikt arbeid, og det kan for eksempel søkes om midler til å opprette egne stillinger til integreringsrådgivere som kan ha et faglig og koordinerende ansvar for inkludering av innvandrere i bispedømmet. I tillegg sitter mange av de andre kristne kirkesamfunnene i Norge på mye erfaring. Direkte kontakt med disse og med Flyktningenettverket anbefales.

Som nevnt i punkt c er det også et særskilt behov for informasjonsutveksling mellom mottaksmenigheter og bosettingsmenigheter. En bedre ordning for informasjonsutveksling i og mellom bispedømmene bør også søke å ivareta dette.

3. Behovet for avklaring av Dnks forhold til ulike typer innvandrermenigheter og internasjonale menigheter

Kapittel 3 handler om hvordan Den norske kirke skal forholde seg til de organiserte, kirkelige innvandrerfellesskapene i Norge. Slike finnes ikke bare i Norge, men i alle land som tar imot innvandrere. Kirkenes Verdensråd og Churches' Commission for Migrants in Europe har gjennomført en del studier om innvandrermenigheter. I tillegg finnes det noe materiale med systematiserte erfaringer fra USA, Tyskland og Danmark. Noe som går igjen i materialet fra disse landene er at direkte integrering av nyankomne innvandrere til de tradisjonelle og etablerte kirkene kun skjer i begrenset grad.⁸ I stedet etablerer ofte

⁸ Ingrid Vad Nilsen begrunner påstanden ved å vise til følgende litteratur i sitt materiale:

Ebaug, Helen Rose og Chafetz, Janet Saltzmann (2000): *Religion and the New Immigrants – Continuities and Adaptions in Immigrant Congregations*. Lanham: Altamira Press

Foley, Michael W. og Hoge, Dean R. (2007): *Religion and the New Immigrants – How Faith Communities Form Our Newest Citizens*, Oxford: Oxford University Press

Jackson, Darrell og Passarelli, Alessia (2008): *Mapping Migration, Mapping Churches' Responses: Europe Study*, Brussel: Churches' Commission for Migrants in Europe

innvandrere seg i egne innvandrermenigheter. Slike fellesskap oppstår på tettsteder og i byer der det er mange nok innvandrere til å danne egne menigheter. Studiene viser også at majoritetskirkene i disse landene i liten grad har hatt gjennomtenkte strategier for hvordan de skal forholde seg til de nye menighetene – noe som har preget relasjonene og skapt unødige store spenninger, blant annet ved majoritetskirkenes manglende evne til å forholde seg som likeverdige partnere til de nye menighetene.

I Norge har man så vidt begynt å systematisere erfaringer med innvandrerkirker. Det er blant annet skrevet noen masteroppgaver om temaet ved de teologiske fakultetene⁹, Vad Nilsens Olavstipend berørte saken og KIFO har vist interesse for feltet. Det er mye som tilsier at situasjonen ikke er så veldig annerledes i Norge enn i andre vestlige land. Imidlertid har utviklingen av innvandrermenigheter ikke pågått like lenge i Norge som i for eksempel Danmark og Tyskland. Det gir Den norske kirke og norske innvandrermenigheter muligheter til å være med å styre utviklingen i ønsket retning, framfor å reparere relasjoner i etterkant.

Den norske kirke definerer seg selv som en folkekirke – et fellesskap for alle døpte. Den er i tillegg en sokneinndelt folkekirke. I dette ligger det en dyp, teologisk forståelse av at kirkas menigheter kun deles opp etter geografiske kriterier – soknegrensene. Evangeliet slår rot i jordsmonnet, og i hvert sokn i landet samles mennesker i én menighet. På den måten har menigheten blitt et samlingssted for høyst ulike mennesker; for gamle og unge, for mennesker med ulik sosial tilhørighet, for mennesker med forskjellige fromhetstradisjoner etc. Denne tenkingen er helt sentral i Den norske kirkes selvforståelse som folkekirke, og den er uttrykk for et viktig kristent ideal – ett fellesskap. Både kroppen der vi alle er lemmer, og Kristus er hode, og vintreet der vi alle er grener, og Kristus er stammen, er bibelske bilder som brukes for å belyse dette enhetens fellesskap.

Men i Den norske kirke har en også gjort seg erfaringer som forteller om behovet for egne kulturelle og språklige grupper – noe en interessant nok finner igjen i fortellingen om første pinsedag hvor nettopp kontekstualiseringen og bruken av ulike morsmål er sentral i formidlingen av evangeliet. For det første har Den norske kirke, gjennom arbeidet med utviklingen av samisk kirkeliv, blitt bevisstgjort på nødvendigheten av trosuttrykk på morsmålet – ikke bare gjennom språk, men også kultur- og samværsformer, musikkuttrykk, etc. For det andre kjenner vi igjen behovet for å samles i egne kulturelle og språklige fellesskap fra arbeidet til Den norske kirke i utlandet

Kahl, Werner (2002): "A Theological perspective: the common missionary vocation of mainline and migrant churches" i *International Review of Mission*, 91: 362, side 328-341

Martikainen, Toumas (2005): "Religion, Immigrants and Immigration" i *AMID Working Paper Series*, 43/2005

Munck-Fairwood, Birthe (red.) (2004): *Andre stemmer – migrantkirker i Danmark set indenfra*. Frederiksberg: Religionspædagogisk Forlag

Polanen, Rudy (1998): "Non-Indigenous Christian Groups: Their Prospects for being Church Alongside the Established Churches" i *International Review of Mission*, 87:345, side 269-272

⁹ Austigard, Kari (2008): *Den spanskitalende gruppen i Salemkirken i Oslo*. Master i kristendomskunnskap, Det teologiske Menighetsfakultet

Gullaksen, Johanne Garmann (2009): *Synlig, men ikke sett. På hvilken måte kan innvandrere inkluderes i en menighet i Den norske kirke?*, Det teologiske Menighetsfakultet

Hansen, Eveline (2007): *En empirisk undersøkelse av Scandinavia Chinese Christian Church in Oslo*. Masteroppgave, Det teologiske Menighetsfakultet

Laundal, Kristine (2008): *Afrikansk pentekostalisme i Oslo*, Masteroppgave, Teologisk Fakultet, UiO

(Sjømannskirka). Nordmenn i utlandet har hatt behov for å samles i egne fellesskap hvor det er en felles nasjonal identitet, et felles språk, felles kulturelle koder og referanser. Ikke minst har disse behovene vært sterke i religiøs sammenheng. Tanken om at forkynnelsen skal skje på morsmålet er viktig i luthersk tradisjon. I tillegg er troen noe av det som berører mennesker på det dypeste planet i livet, og da kan et gjenkjennelig menighetsfellesskap med kjente tradisjoner være viktig. Sjømannskirka kan derfor ganske treffende karakteriseres som norske innvandrermenigheter i utlandet. Her får nordmenn feire gudstjeneste på den måten de er vant til og på deres eget morsmål.

Den norske kirke *har* altså anerkjent og utviklet trosfellesskap ut fra hensyn til norsk og samisk språk og kultur. Kan disse erfaringene hjelpe oss som kirke til å forstå at mange av de kristne innvandrerne som kommer til Norge også velger å organisere seg i egne innvandrermenigheter?

Spørsmålet Den norske kirke må ta stilling til er hvordan man framover skal ta hensyn til, på den ene siden, å ikke gi slipp på det folkekirkelige idealet om geografisk baserte soknemenigheter for alle, og på den andre siden, imøtekomme kristne innvandreres legitime behov for og ønske om menighetsfellesskap basert på kjente tradisjoner og eget morsmål.

De to hensynene kan tilsynelatende se ut som de utelukker hverandre. Men trenger det å være sånn? I Church of England har de arbeidet mye med dette. Erkebiskop Rowan Williams har tatt til orde for en "mixed economy" i kirka der den geografiske inndelingen beholdes, men der nye behov som ikke dekkes av denne kan bli dekket gjennom alternative strukturer. Slikt løses ikke over natta, og en eventuell prosess vil kreve pragmatisk så vel som teologisk og organisatorisk kløkt. Spørsmålet blir om man er villig til å lete etter løsninger slik at innvandrermenigheter kan etablere seg innenfor Den norske kirke i stedet for utenfor. Kirkemøtet bør drøfte hvilke kirkerettslige muligheter som finnes med tanke på inkludering av innvandrermenigheter. En slik drøfting bør søke å finne ut av om det finnes saklige grunner for å ha en annen tilnærming til innvandrermenigheter enn til annen menighetsutvikling utenfor soknestructurene (slik det finnes saklige grunner for unntaket om døvemenighetene).

Går det for eksempel an å tenke seg at kristne innvandrere i gitte tilfeller får organisere seg i egne språklige og kulturelle fellesskap tilhørende Den norske kirke, og samtidig legge til rette for at disse fellesskapene på lang sikt integreres med resten av menighetene i prostiet eller bispedømmet? Ut fra et integreringsteoretisk ståsted kan man argumentere for at midlertidig segregering kan tjene en langsiktig integrering. Fordelen med en slik modell er at den myndiggjør innvandrerne og legger til rette for en mer likeverdig og gjensidig integrering. Å komme som innvandrer til et land er en sårbar og krevende prosess. Dersom innvandrerens står alene i møtet med alt det nye, blir forholdet til det innvandrerens skal integreres med fort veldig asymmetrisk. Det er vanskelig å unngå slik asymmetri, men jo større den blir, jo vanskeligere blir det å få til en gjensidig integrering. Innvandrermenigheter fører ofte til en verdifull myndiggjøring av innvandrergrupper ved at de øker sosial kapital og artikulere felles ønsker og behov. På den måten kan de fungere som mer likeverdige samtalepartnere med Den norske kirke enn det enkeltinnvandrere kan.

Men i denne modellen er det viktig å understreke at det midlertidige er et premiss. Erfaringer fra andre land tyder på at barn av innvandrere (såkalte andregenerasjons

innvandrere) har andre behov og er opptatt av andre ting enn foreldrene i tros- og kulturmøtet. Mens innvandrere kan trenge egne, trygge fellesskap, blir "det nye" landet hjemlandet til barna deres. Andre generasjonsinnvandrere er ikke innvandrere, og begrepet er derfor misvisende. De vokser opp i Norge, får etter hvert norsk som førstespråk og integreres i skole og fritidsliv. De har norske venner og tar del i norsk kultur, så hvorfor skal de ikke også gå på den kristne ungdomsklubben i regi av et tradisjonelt norsk kirkesamfunn sammen med klassekameratene, eller for den saks skyld konfirmeres i soknemenigheten? Dette er vanskelige problemstillinger som krever stor varsomhet og tillitsfull dialog. Det er ikke unaturlig at foreldre ønsker at barna både skal oppdras i samme tro og menighet som dem selv, og få kjennskap til språklige og kulturelle tradisjoner fra deres hjemland. I noen innvandrermenigheter er ungdomsarbeidet i realiteten morsmålsundervisning – eller eventuelt undervisning i foreldrenes morsmål. Nettopp derfor er det viktig at forholdet mellom innvandrermenigheten og den lokale menigheten i Den norske kirke er godt og tydelig. Uavhengig av hvilken grad av integrering mellom menighetene man måtte søke, vil det være av stor betydning å ha et godt samarbeid med innvandrermenighetene om trosopplæring og ungdomsarbeid slik at barn av innvandrere kan få en kristen opplæring som foreldrene kan gå god for, selv om de er kommet til et land med andre kristne tradisjoner enn de er vant til.

Oppsummert så langt kan man si at innvandrermenigheter etableres, og at det er forståelig. Fordi utviklingen er relativt ny, gir dette muligheter for både Den norske kirke og de ulike innvandrermenighetene til å bygge gode relasjoner med hverandre og starte dialoger om langsiktig integrering der dette er ønskelig hos begge parter. En slik samtale vil måtte kreve kirkerettslige tilpasninger fra Den norske kirkes side. Det bør dreie seg både om tilpasninger innenfor dagens system og om kirkerettslige tilpasninger i en framtidig situasjon der Den norske kirke har en annen relasjon til staten. Det er viktig at Kirkemøtet allerede nå gir noen signaler om hvordan det tenker seg denne utviklingen og hvilke kirkerettslige muligheter som bør undersøkes nærmere.

I dette arbeidet er det imidlertid nødvendig å systematisere de ulike innvandrermenighetene noe. På samme måte som de enkelte innvandrerne ikke er en enhetlig gruppe, er heller ikke innvandrermenigheter det. Noen ønsker å inngå forpliktende kirkefellesskap med Den norske kirke, noen ønsker praktisk samarbeid, mens andre igjen ikke ønsker noen kontakt med kirka overhodet. Følgende kategorisering kan tjene til en mer differensiert strategi for Den norske kirkes videre tilnærming til innvandrermenigheter:

a) *Formalisert samarbeid*

Noen innvandrermenigheter ønsker, eller kan komme til å ønske, et tettere og mer formalisert samarbeid med Den norske kirke. Det er to ulike grupper innvandrermenigheter i denne kategorien:

- i. En der det foreligger samarbeidsavtaler internasjonalt, men ikke nasjonalt. Dette vil i hovedsak dreie seg om protestantiske eller anglikanske menigheter som er tilknyttet moderkirker som er med i Det lutherske verdensforbund (LVF), Porvoo Communion eller Leuenberg-fellesskapet.

- ii. En der det ikke foreligger samarbeidsavtaler internasjonalt, men som man allikevel bør vurdere formalisert samarbeid med. Dette vil i hovedsak dreie seg om diasporamenigheter til menigheter som for eksempel ble opprettet av norske misjonsorganisasjoner (Oromomenigheten/Mekane Yesus), andre lutherske menigheter som ikke er tilsluttet LVF eller anglikanske diasporamenigheter fra Sør som ikke omfattes av Porvoo-avtalen .

Det er mange måter Den norske kirke kan etablere et bedre og mer formalisert samarbeid med disse typene menigheter. Mye ville vært gjort om man fikk etablert og institusjonalisert bedre *lokal* tilknytning og møtepunkter der dette ikke finnes allerede. Dette er kanskje det viktigste som kan gjøres! Slik inkludering bør rette seg mot både prester og stab i tillegg til menigheten som sådan. Det kan for eksempel være snakk om å inkludere prestene i prestisamlinger og stiftsdager, arrangere felles gudstjenester noen ganger i året, eller legge til rette for felles ungdomsklubb og konfirmantleir. Men det kan også tenkes at det er ønskelig med en ytterligere grad av formalisering – for eksempel i form av presteutveksling, tilsyn eller medvirkning av biskop i presteordinasjon.

Eksempler på kirker som faller i den første kategorien er den amerikansk-lutherske menigheten i Oslo, den tysk-lutherske menigheten i Oslo, og Church of England (Diocese in Europe) sitt arbeid i Norge. Den tyske og den amerikanske lutherske menigheten i Oslo befinner seg på mange måter svært nær Den norske kirke. Den amerikanske menigheten springer ut fra American Lutheran Church som Den norske kirke har et forpliktet fellesskap med gjennom LVF. Den tyske menigheten består av medlemmer fra tyske kirker som i all hovedsak er medlemmer i både LVF og i Leuenbergfellesskapet. Gjennom Leuenbergkonkordien og medlemskap i LVF, har vi derfor ikke bare nære relasjoner til disse menighetene, men også formelle forpliktelser. Når det gjelder den engelske kirkes arbeid i Norge går dette inn under arbeidet blant Porvoofellesskapets kirker, noe som faktisk forplikter oss på å betrakte deres dømte medlemmer som medlemmer av vår egen kirke.

Økumeniske, internasjonale avtaler forplikter også lokalt. I alle disse tilfellene ville det være naturlig å vurdere et sterkere formelt samarbeid, noe som i så fall kunne skje i samarbeid med både den lokale menighet/kirke, og med sendekirka. Et slikt samarbeid burde involvere muligheten for presteutveksling og for lokalt tilsyn.

Tilsyn med hverandre

Begrunnelsen for et bedre og mer formalisert samarbeid med nevnte kategori av innvandrermenigheter knytter seg både til det konkrete behovet i lokale menigheter, men også en overordnet økumenisk forståelse av at et sant kristent vitnesbyrd knyttes til kirkelig enhet. Kristi legeme er ett, og kirka er Kristi legeme. De økumeniske avtaler og inngåtte kirkefellesskap er dypest sett begrunnet i dette nytestamentlige bildet, som gjensidig forplikter kirkene på hverandre. Spørsmålet om biskoppelig tilsyn er verdt å understreke i denne sammenheng. Det innebærer en særskilt økumenisk og pastoral forpliktelse og mulighet. Et kirkesamfunn er mer enn bare en hensiktsmessig og praktisk størrelse. Et kirkesamfunn er et forpliktende fellesskap: det som skjer i en annen menighet er ikke min menighet likegyldig. Dermed blir også de konkrete behov i en menighet et ansvar som hører inn under et større fellesskap. I et forpliktende fellesskap trenger vi tilsyn av hverandre. Enkelte av innvandrermenighetene i gjeldende kategori

befinner seg i dag i en situasjon der tilsyn er et fjernt fenomen – i dobbel forstand. Enkelte av diasporamenighetene har liten kontakt med sin opprinnelige moderkirke, mens nystartede innvandrermenigheter, som for eksempel den iransk-lutherske menigheten i Oslo, aldri har hatt noen kirke i hjemlandet å ha kontakt med. Uansett situasjon bør i alle fall behovet for et mer formalisert samarbeid med Den norske kirke og eventuelt tilsyn av en norsk biskop avklares i dialog med disse menighetene. Det er en uheldig situasjon, både for innvandrermenighetene og for Den norske kirke, at enkelte menigheter i Norge i praksis er isolert fra et større, forpliktende og gjensidig veiledende fellesskap.

Den sterkeste graden av formalisert samarbeid dreier seg om organisatorisk og økonomisk integrering. I de fleste tilfellene vil ikke dette være det som er mest aktuelt i første omgang. Det er derfor viktig å understreke at man godt kan iverksette sterkere relasjonsbygging og mer formalisert samarbeid uten nødvendigvis å ta sikte på full organisatorisk integrering. Men på lang sikt kan man ikke utelukke at disse spørsmålene melder seg.

b) *Praktisk samarbeid*

For den største gruppen av innvandrermenigheter er et praktisk, og ikke nødvendigvis et tett, formalisert samarbeid, mest naturlig. Slike typer samarbeid finnes det allerede mye av i mange menigheter, og som nevnt i kapittel 2 punkt g bør det også her legges til rette for at ideer og gode erfaringer fra menigheter kan gjøres tilgjengelig for resten av kirka.

Lån/leie av kirkebygg

Mange innvandrermenigheter leter etter egnede og permanente møtelokaler, og det er derfor positivt at flere menigheter i Den norske kirke låner eller leier ut lokaler til nettopp slike menigheter. Kirkemøtet vedtok i 1991 regler for bruk av de vigslede kirkerom utenfor de forordnede gudstjenester og kirkelige handlinger, og fulgte i 1992 opp med konkrete merknader til de generelle bestemmelsene. Det er ingenting i disse som tilsier at kirkene ikke kan lånes/leies ut til andre kristne menigheter, og i 1997 vedtok Norges Kristne Råd "retningslinjer for lån og utlån av kirke til annet kristent trossamfunn". Retningslinjene finnes på NKRs nettsider. Der finnes også egne ressursider om utlån/utleie av kirkebygg til innvandrermenigheter som Flyktningenettverket har laget. Disse understreker blant annet behovet for ryddige og skriftlige avtaler, hvor det utpekes ansvarspersoner hos begge parter. I Den norske kirke blir dette som regel menighetsforvalter.

Flyktningenettverkets tips ved utleie av kirkebygg til minoritetsmenigheter :

- Begge menigheter bør ha en kontaktperson som er hovedansvarlig for kommunikasjonen mellom de to gruppene. For de fleste menigheter i Dnk vil det være naturlig at dette ligger til menighetsforvalter.
- Gjør klare avtaler på det praktiske. Tidspunkter, rydding og økonomi er viktige punkter å ha avtaler på. Lag en skriftlig leieavtale. Husk at mange minoritetsgrupper sliter med dårlig økonomi og ingen offentlige tilskudd. Forsøk å finne en ordning begge kan leve med. Gjør også avtaler på om/hvordan en av partene kan gjøre endringer i avtalen, f.eks flytte på tidspunkter. Hvor tidlig må det varsles? Mange minoritetsmenigheter har levd med en omflakkende tilværelse, bl.a. fordi menigheter de leier hos trenger lokalene sine selv etter en periode. Det kan likevel være lurt at avtalen er tidsbegrenset, siden f.eks. behov for egne lokaler endrer seg over tid, og dette også er noe man må ta hensyn til. Forsøk imidlertid å se det som en av menighetens tjenester å huse en slik gruppe, kanskje kan kontakten gi andre positive ringvirkninger? Dersom avtaler ikke holdes, ta det opp med det samme.

- Avtal gjerne et evalueringsmøte hvert halvår eller år. Der kan begge grupper ta opp ulike ting på generelt grunnlag uten at utgangspunktet er at det er oppstått et problem. Diskuter om det bør gjøres noen endringer eller ha det som et informasjonsmøte.
- Mange menigheter som har et slikt leieforhold har skapt noen møtepunkter og opplevd det som positivt. Det kan være en felles gudstjeneste, et stabsmøte per semester, eller annet som er naturlig. Dette er gjerne med på å berike begge grupper og å gjøre kjennskapet og kommunikasjonen bedre. Husk at dere da må legge arbeid i arrangementet og jobbe med dette sammen. Hvis ikke blir det gjerne den norske menigheten som får besøk av minoritetsmenigheten på den norske menighetens premisser.
- Inviter til et møte/ en samtale før dere inngår noen avtale. De som evt blir aktive som kontaktpersoner fra både utleier- og leietaker-menigheten bør delta på møtet. Begge kan presentere sin menighet og aktiviteter. Finn ut om dere tror dette kan fungere greit. Unngå at det blir en vurdering av menigheten, men se på det som en sikring av at det må være god kommunikasjon slik at leieforholdet kan fungere godt.
- Se på relasjonen som noe mer enn et praktisk leieforhold. Se på det som en tjeneste menigheten vil gjøre, som en berikelse for menigheten og lokalmiljøet. Involver menigheten, menighetsrådet/ eldsterådet.

Felles økumeniske arrangementer.

Dersom en menighet inngår et praktisk samarbeid og låner/leier ut lokaler til en innvandrermenighet, bør det også være et mål å fylle relasjonen med mer enn bare utlåns/utleieformaliteter. Det som har skjedd er jo at man har fått en ny nabo – en situasjon som byr på nye lokaløkumeniske muligheter. Felles økumeniske arrangementer bør derfor være et mål for praktisk, lokalt samarbeid.

Slikt samarbeid må selvsagt skje på begge parters premisser. Erfaringer viser at fellesarrangement har beriket de involverte menighetenes gudstjenesteliv, bønnetradisjoner og fellesskap, selv om det også har oppstått utfordringer på grunn av store forskjeller i teologi eller fromhetstradisjoner. Eksempler på lokale, økumeniske fellesarrangement kan være alt fra årlige fellesgudstjenester til prosjektkor eller regelmessige internasjonale samlinger med mat og kulturutveksling. Den økumeniske bønneuka eller temasøndager som skaperverkets dag, søndag for de forfulgte eller menneskerettighetssøndagen er også gode utgangspunkt for felles arrangementer.

Felles diakonale tiltak

En annen viktig form for et lokalt og praktisk samarbeid er kriseberedskap og samarbeid om felles diakonale tiltak. Mange menigheter har opplevd viktigheten av økumenisk samarbeid i forbindelse med ulykker og andre lokale utfordringer. Innvandrermenigheter er ikke mindre aktuelle samarbeidspartnere enn de mer tradisjonelle økumeniske partnerne i denne sammenhengen. Et felles engasjement for stedet man bor på kan dessuten være starten på relasjoner som siden kan vokse seg sterkere. Kirkens Nødhjelps fasteaksjon er et godt eksempel på en diakonal, felles samhandling som kan mobilisere til bredt økumenisk samarbeid.

Samarbeid om ungdomsarbeid

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet utgjør ungdomsarbeid og relasjonsbygging til barn av innvandrere i innvandrermenigheter en særlig utfordring og mulighet for menigheter i Den norske kirke. Sammenlignet med innvandrermenigheter har menigheter i Den norske kirke som oftest store ressurser til barne- og ungdomsarbeid. For barn av innvandrere i innvandrermenigheter kan det ut fra flere grunner være mer naturlig å søke

til ungdomsarbeidet i Den norske kirke enn til innvandrermenigheten. De anser seg selv som norske, går på norsk skole, har norske venner og liker norsk musikk. Hvordan kan da en menighet i Den norske kirke hjelpe disse barna og familiene til å leve i to kulturer?

Man må ha forståelse og rom for at foreldrene synes det er viktig å formidle språk og kultur til barna sine, samtidig som det viktigste kanskje for barna vil være å være som "alle andre". Kanskje kan kirkas ungdomsmiljø være en trygg arena hvor barna kan bli kjent med "det norske" samfunnet? Kanskje kan menigheten for eksempel vurdere felles ungdomsleir eller felles ungdomsklubb med innvandrermenigheten borti gata?

Det er om å gjøre at den lokale soknemenigheten er et åpent og velkomment sted – også for barn av innvandrere, samtidig som den etablerer dialog med foreldre og innvandrermenigheter for å snakke om mulige utfordringer dette kan skape, for eksempel det å bli oppfattet som proselyterende. Hva gjør for eksempel den lokale presten eller kateketen når en av 9. klassingene som vil konfirmere seg tilhører den etiopisk-ortodokse menigheten i nabolaget?

c) *Minimalt samarbeid*

Innvandrermenigheter er svært forskjellige, noe som gjør at det til en viss grad har begrenset verdi å snakke samlet om fenomenet. Det finnes for eksempel innvandrermenigheter som i form og innhold står veldig langt fra Den norske kirke – menigheter som ofte ikke ønsker noe som helst samarbeid med Den norske kirke. Det er skvært nok å ha et slikt forhold, men menigheter i Den norske kirke kan like fullt måtte komme til å forholde seg til slike menigheter, blant annet gjennom kasualtjenester. Det er vanskelig med generelle råd i slike sammenhenger, og det ender som regel opp med at presten er overlatt til sitt eget skjønn og kollegafellesskap. Men bare det å kartlegge soknet i forhold til hvilke innvandrermenigheter som finnes i nærområdet og hva slags relasjon de tenker seg til Den norske kirke, vil være klokt.

d) *Internasjonale og flerkulturelle menigheter*

Langt fra alle innvandrermenigheter er homogene, nasjonale eller kulturelle fellesskap. Flere består av mange nasjonaliteter, og i noen engasjerer også nordmenn uten innvandrerbakgrunn seg som ønsker flerkulturelle fellesskap og gudstjenesteformer. Det mest relevante eksemplet på slike menighetsformer er de internasjonale menighetene i regi av NMS. Disse har fram til nå vært prosjektbaserte menigheter på siden av soknestrukturen i Den norske kirke, men hatt tilsyn fra en biskop.¹⁰ Det har i lengre tid vært en prosess for å få til økt formalisert samarbeid mellom disse menighetene og Den norske kirkes øvrige strukturer, både gjennom bispedømmene, Kirkerådet og departementet. Men til nå har det ikke latt seg gjøre å finne endelige løsninger som er tilfredsstillende. Det er særlig utfordringer knyttet til finansiering og økonomi, kirkerettslige begrensninger og økumenisk profil som har gjort arbeidet vanskelig. De internasjonale menighetene har imidlertid ventet i mange år, og etterlyser nå tydelige signaler fra Den norske kirke på hvor den vil. Det er derfor ønskelig at Kirkemøtet kan si noe om hva det tenker om de framtidige rammevilkårene og organiseringen av de internasjonale menighetene.

¹⁰ Med unntak av Stavanger International Church som er registrert som eget kirkesamfunn

I dag er det internasjonale menigheter i Oslo, Bergen og Stavanger, og det er langt på vei også etablert slike menigheter i Kristiansand og Drammen. Kirkemøtet bør på den ene siden drøfte om slike menigheter har negative konsekvenser for ordinære menigheters inkluderingsarbeid. På den andre siden må Kirkemøtet ta inn over seg at menighetene har vist seg å både inkludere nordmenn og kristne innvandrere, samt å bygge gode relasjoner til ulike innvandrermenigheter. Bergen Internasjonale Menighet og Stavanger International Church har i lengre tid spilt en viktig rolle og bidratt til nettverksbygging mellom ulike innvandrermenigheter i henholdsvis Bergen og Stavanger. Oslo International Church har regelmessig kontakt med 30 ulike innvandrermenigheter i Oslo. Dersom disse menighetene får en mer avklart rolle, kan de forhåpentligvis i enda større grad enn i dag fungere som brobyggere mellom tradisjonelle deler av Den norske kirke og det store mangfoldet av innvandrermenigheter.

Et forsøksprosjekt som ble støttet av Kirkerådet for å utrede organiseringen av internasjonale menigheter, ledet i november 2007 til en felles søknad fra menighetene i Bergen, Oslo og Stavanger til Kirkerådet. I notatet som fulgte søknaden ble det gitt en fylldig redegjørelse for ulike organiseringsalternativer og også de økumeniske rammevilkårene som måtte avklares i en slik prosess. Søknaden munnet ut i en anbefaling om at disse menighetene burde organiseres som kategorialmenigheter i Den norske kirke. En videre prosess med departementet klargjorde tre mulige alternativer for organisering: Eget kirkesamfunn, valgmenighet eller kategorialmenighet. Sistnevnte ble også av departementet holdt fram som den mest realistiske muligheten, men det var uklart i hvor stor grad menighetene da kunne beholde sin noe mer åpne økumeniske profil, blant annet med hensyn til medlemskap i Den norske kirke. NMS har gjort det klart at de internasjonale menighetenes åpne økumeniske profil er avgjørende for disse menighetene. Det må derfor avklares hva "åpen økumenisk profil" innebærer, og hvor åpen denne kan være innenfor rammene av en eventuell kategorialmenighet i Den norske kirke.

Et fjerde alternativ til organiseringsform som NMS har brakt inn, er det som kalles "profilmenighet på sokne- eller fellesrådsnivå". Uten å falle direkte inn under kriteriene for valgmenighet eller kategorialmenighet, vil en profilmenighet ivareta en særlig målgruppe innenfor et større geografisk område. En kan i den sammenheng se for seg at et visst antall forordnede gudstjenester tildeles en profilmenighet som en del av det samlede tilbudet til Den norske kirke i området/byen. NMS har foreslått dette som modell dersom de andre alternativene ikke lar seg gjennomføre.

Som nevnt innledningsvis i saken og i dette kapittelet er det mange ulike menighetsprosesser på gang i Den norske kirke, og Kirkemøtet må legge opp til at de ulike prosessene blir behandlet ekklesiologisk konsistent. Å etablere spesialmenigheter/kategorialmenigheter på siden av soknestrukturen vil kreve en god og saklig begrunnelse, og Kirkemøtet kan med fordel drøfte om integrering av kristne innvandrere i de største byene er en saklig og god nok begrunnelse for å gjøre unntak fra den tradisjonelle menighetsstrukturen i kirka. Kirkemøtet må spørre seg om hva det er mulig å ta stilling til i denne omgang, og så gi en retning for den videre prosessen. Samtaler mellom både bispemøtet, kirkerådet og departementet om hvilke kirkerettslige muligheter som finnes i forhold til inkludering av både internasjonale menigheter og andre relevante innvandrermenigheter i Den norske kirke, vil være ønskelig.

4. Rekruttering – kortsiktig og langsiktig

Det er en relativt innlysende kjensgjerning, men like fullt tankevekkende, at ønsker man å inkludere flere kristne innvandrere i Den norske kirke, må man også inkludere flere kristne innvandrere i kirkelige stillinger og verv. Slike prosesser krever aktive rekrutteringstiltak og strategier. Spesielt bør en søke å få ansatt personer med innvandrerbakgrunn i områder der en stor andel av befolkningen er innvandrere. Skal Den norske kirke også i framtiden være en folkekirke som gjenspeiler "folket", kan ikke de kirkelige rådsmedlemmene eller ansatte kun være nordmenn med kulturell norsk bakgrunn.

Den norske kirke er ikke i dag en særlig flerkulturell arbeidsplass. Både helsevesenet og forsvaret har til sammenlikning blitt flerkulturelle arbeidsplasser etter at de aktivt har rekruttert mennesker med annen kulturell bakgrunn. Men det finnes likevel et lite antall ansatte i kirka som har innvandrerbakgrunn – dette gjelder særlig kirkemusikere og noen prester. Vad Nilsen påpeker imidlertid at dette synes å være et lite utnyttet potensial for utvikling av flerkulturalitet i kirka:

Her er mennesker med mange slags erfaringer som kan benyttes til å utvikle vårt menighetsliv. I stedet tyder mye på at de bruker alle ressurser på tilpasning til norsk kirkeliv og erfaringer og ideer fra deres hjemland blir lite etterspurt. Samtidig gis det i dag lite tilbud om opplæring om norsk kirkeliv til ansatte som kommer hit fra andre land. Kommunikasjonen lokalt ville kunne bli lettere dersom ansatte både hadde fått informasjon om reglene i vårt arbeidsliv og om norsk kirkeliv. (Vad Nilsen 2009)

Vi har altså en situasjon der vi som kirke må bli bedre til å forvalte og benytte oss av de personalressursene vi faktisk har til rådighet, og i tillegg rekruttere flere med innvandrerbakgrunn til verv og arbeid i kirka.

a) Rekruttering til kirkelige verv

I kapittel 2 ble viktigheten av å inkludere innvandrere i menighetene og i gudstjenestelivet påpekt. En måte å ta del i og inkluderes i gudstjenestelivet på er nettopp ved å bli med i menighetens gudstjenesteutvalg. Skal inkluderingen av innvandrere i menighetene være reell, må også innvandrere integreres i råds- og utvalgsstrukturer i menighetene. Det er en viktig måte å skape eierforhold til menigheten på. Demokratireformen som Den norske kirke gjennomfører i disse dager understreker nettopp sammenhengene mellom medbestemmelse og deltakelse.

En grovopptelling av alle de leke kandidatene til bispedømmerådsvalet høsten 2009 viser at ingen av kandidatene har innvandrerbakgrunn – tross gode kirkemøtevedtak i 2006. Dette viser med tydelighet at ting ikke skjer av seg selv. Dersom man ønsker flere personer med innvandrerbakgrunn inn i kirkelige verv, må det rekrutteres aktivt.

Det er flere måter man aktivt kan rekruttere personer med innvandrerbakgrunn på. For det første må inkluderingsarbeidet i menighetene styrkes generelt, slik som påpekt i kapittel 2. Dette er en forutsetning for alt annet inkluderingsarbeid. Videre bør nominasjonskomiteene til framtidige menighets- og bispedømmerådsvalet gjøres oppmerksomme på dette potensialet, og sterkt oppfordres til også å nominere personer

med innvandrerbakgrunn. Et ennå sterkere virkemiddel vil være kvoteringsordninger. Kirkemøtet kan ta stilling til hvorvidt dette bør utredes nærmere. Det er uansett viktig at den videre demokratireformen i Den norske kirke tar høyde for disse utfordringene og bygger inn flerkulturelle perspektiver i de videre strategiene.

I følge Kirkelovens bestemmelser kan stillinger og verv i Den norske kirke kun innehas av kirkas medlemmer (§ 29). Men biskopen kan gi dispensasjon fra dette kravet (Tjenesteordning for biskop § 11). Det er selvsagt både naturlig og ønskelig at de som stiller til kirkelige valg er medlemmer av kirka. Likefullt kan det, som påpekt i kapittel 2, oppstå situasjoner der formelle krav vanskeliggjør medlemskap for innvandrere. I slike situasjoner er det ønskelig at det finnes gode og pragmatiske løsninger sånn at man ikke mister verdifull kompetanse og engasjement på grunn av medlemskapsformaliteter.

b) *Arbeid i ikke-ordinerte stillinger i Dnk*

KM 11/06 vedtok å be de sentralkirkelige råd om å "samarbeide med bispedømmene og frivillige organisasjoner med sikte på at det ansettes medarbeidere med ulik kulturell bakgrunn i kirkelige stillinger" og "ansette mennesker med innvandrerbakgrunn i sentralkirkelige stillinger". Det er gjort endringer i utlysningstekstene i de sentralkirkelige råd og i en del bispedømmer som følge av vedtaket, uten at dette har gitt de ønskede virkningene. Når det gjelder utlysninger fra fellestrådene er det ikke foretatt tilsvarende endringer. Forholdsvis høye språk- og kompetansekrav i en del kirkelige stillinger tilsier at man må ha både kort- og langsiktige rekrutteringsstrategier.

Et annet moment er at de fleste kristne innvandrerne verken er medlemmer av Den norske kirke eller har en evangelisk-luthersk kirkeidentitet. Som nevnt er det i dag mulig å søke biskopen om dispensasjon for å jobbe i ikke-ordinerte stillinger dersom man ikke er medlem. Det er praksis å innvilge slik dispensasjon, men Flyktningenettverket har i brev form gjort Kirkerådet oppmerksom på at denne muligheten ikke har vært særlig kjent i for eksempel innvandrermenighetene (brev fra Flyktningenettverket 18.5.07).

Dersom Kirkemøtet faktisk ønsker en aktiv rekruttering av mennesker med innvandrerbakgrunn til Den norske kirke, bør det be om at det utarbeides konkrete sysselsettingsstrategier for dette i fellestrådene og bispedømmene. Det bør også oppfordres til at personer som har språk- eller arbeidspraksis gjennom kommunenes introduksjonsprogram kan få praksis i menighetene.

c) *Anerkjennelse av ordinasjon*

Det er i dag mulig å jobbe i ordinerte stillinger i Den norske kirke dersom man er ordinert i en annen kirke som Den norske kirke har inngått forpliktende kirkeavtale om ordinasjon med, for eksempel metodistkirka (Nådens fellesskap), anglikanske kirker i Porvoo-fellesskapet eller protestantiske kirker i Leuenberg-fellesskapet. Men hva gjør man i forhold til anerkjennelse av ordinasjon og eventuell ansettelse av prester som er ordinert i andre kirker som det kan være nærliggende å anerkjenne ordinasjonen til ut fra konfesjonell tilhørighet? (F.eks. ordinert prest fra Mekane Yesus-kirka i Etiopia, eller fra kirker i Anglican Communion som ikke er med i Porvoo-fellesskapet – for eksempel de anglikanske kirkene i Sør).

For tjenester av midlertidig varighet kan biskopen etter gjeldende ordning avgjøre tilsettingssaker hvor ordinasjonen gjennom økumeniske avtaler er anerkjent. Dette skjer i noen grad for eksempel i vikariater. Det hefter imidlertid atskillige problemstillinger ved ansettelser over lengre varighet. Disse er knyttet både til formelle kirkelige krav om bekjennelse, og til de formelle retningslinjene for godkjenning av ordinasjon, godkjenning av utdanning og godkjenning av språknivå. I seg selv ivaretar disse retningslinjene mange ønskede kvalifikasjonskrav.

Men på bakgrunn av de økumeniske avtalene åpner retningslinjene imidlertid for en rekke uavklarte spørsmål: Kan en person med anerkjent ordinasjon fra en annen kirke (uten Dnks bekjennelse) bare ansettes i midlertidig, men ikke i fast stilling? Kan ansettelse i Den norske kirke avgjøres av nasjonalitet, i tilfeller der ordinasjonen er anerkjent, men kandidatens utdanning faller utenfor EØS-regelverket for krav til utdanning? Er krav til norske språkferdigheter avgjørende også i stillinger hvor kandidaten i hovedsak benytter eget morsmål, eller i flerspråklige stillinger? Bør regelverk for krav til utdanning ses i sammenheng med anerkjennelse av ordinasjon?

Dette er spørsmål som Kirkemøtet med fordel kan be om at det må arbeides mer med og avklares innen rimelig tid.

d) Rekruttering til kirkelig utdanning

Som en mer langsiktig strategi bør det også fokuseres på kristne innvandrere – og ikke minst barna til disse – i rekrutteringsarbeidet til kirkelig utdanning. Mye tilsier at mange barn til kristne innvandrere kan komme til å føle sterkere tilknytning til Den norske kirke enn det foreldrene har gjort. Ikke minst kan dette være en effekt av trosopplæringsreformen og det kristne barne- og ungdomsarbeid som i mange menigheter i dag involverer barn av innvandrere.

Kirkemøtet kan etterlyse at det langsiktige strategiarbeidet for rekruttering til kirkelig tjeneste også må omfatte og være rettet mot innvandrerbefolkningen. I tillegg må evt. spørsmål knyttet til barn av kristne innvandrere fra en ikke-luthersk bakgrunn, som ønsker å studere teologi eller annen kirkelig utdanning i Norge med tanke på framtidig tjeneste i Den norske kirke, avklares.

Noen forslag til vedtak på Kirkemøtet:

(Disse skal ikke presenteres i saksdokumentet til KM, men evt. gis til komiteen.)

1. Kirkemøtet vil be de sentralkirkelige råd om å:

- utarbeide hjelpemateriell til integrering i menighetene og infomateriell om Den norske kirke rettet mot innvandrere
- utarbeide flere utskrevne ordninger for internasjonale gudstjenester på engelsk
- i samarbeid med departementet ta initiativ til å avklare Dnks forhold til de internasjonale menighetene slik at disse kan bli integrert i Dnk på en god måte uten å måtte gi avkall på sin egenart og økumeniske profil.
- i samarbeid med departementet å vurdere regelverk for evaluering av kvalifikasjoner til kirkelig ansettelse med tanke på inngåtte økumeniske avtaler
- oppfordre Teologisk Nemnd til å jobbe mer med spørsmål knyttet til økumenisk rekruttering til Dnk. Dette bør sees i sammenheng med saken til KM 2010 – hva vil de si å være en evangelisk, luthersk kirke i dag?
- utrede og vurdere muligheten for kvoteringsordninger av innvandrere til kirkelige råd i det videre arbeidet med demokratireformen.
- gå i dialog med departementet om en løsere fortolkning av medlemskapskriteriet "bosatt i riket", sånn at også personer med midlertidig oppholdstillatelse kan bli medlemmer i Den norske kirke.

2. Kirkemøtet henstiller til Bispemøtet om å:

- i samarbeid med departementet gjennomgå retningslinjene for godkjenning av ordinasjon slik at det blir lettere for prester fra andre kirker, som blir medlemmer av Den norske kirke, å kvalifisere seg for fast prestestilling uten ny ordinasjon.

3. Kirkemøtet oppfordrer bispedømmene til å:

- kartlegge det flerkulturelle kirkelandskapet i bispedømmet og etablere kontakt eller former for samarbeid med eventuelle innvandrermenigheter der dette er relevant.
- vurdere om det skal tas initiativ til formalisert kontakt mellom biskop og migrantkirkeprester.
- legge til rette for at gode erfaringer fra menighetenes integreringsarbeid blir delt og gjort kjent i bispedømmet.
- oppfordre prostiene og menighetene om å lage kjøreregler og strategier for inkludering.
- søke om midler til å opprette egne integreringsrådgiverstillinger som kan ha et faglig og koordinerende ansvar for inkludering av innvandrere i bispedømmet og god informasjonsflyt mellom menighetene.

4. Kirkemøtet vil oppmuntre menighetene om å:

- kartlegge det flerkulturelle kirkelandskapet i soknet, og etablere kontakt og former for samarbeid med eventuelle innvandrermenigheter der dette er relevant.
- utvikle gode, integrerende strategier for å ønske kristne innvandrere velkommen i menighetene og dele gode erfaringer med andre menigheter.
- legge til rette for å inkludere innvandrere og barn av innvandrere i trosopplæringsarbeidet og i menighetens barne- og ungdomsarbeidet
- søke å inkludere innvandrere og flerkulturelle perspektiver i arbeidet med gudstjenestereformen og ny lokale grunnordning

5. Kirkemøtet foreslår for KA og fellesrådene å:

- utarbeide konkrete ansettelsesstrategier for innvandrere i menighetene

-

6. Kirkemøtet vil anmode de teologiske utdanningsinstitusjonene om å:

- utarbeide klarere retningslinjer for vurdering av personers kvalifikasjoner der hvor den aktuelle utdannelsen faller utenfor internasjonale standardkrav på grunn av nasjonale forhold

- legge til rette for overgangsordninger med etterutdanning for personer med anerkjent ordinasjon, men som ikke fyller formelle krav til utdanning

- legge til rette for utvidede overgangsprøver og -ordninger med tanke på inngåtte økumeniske avtaler

- legge til rette for mer undervisning på engelsk

-

7. Kirkemøtet vil henstille til misjonsorganisasjonene å:

- stille sin flerkulturelle ekspertise til rådighet for Den norske kirke

- oppfordre sine medlemmer til å engasjere seg i den lokale menigheten